

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
(бакалавра)**

**з теми: «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОГО
ОБРАЗУ Я В ЮНАЦЬКОМУ ВІСІ»**

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1–B21 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Камінська Віолетта Ігорівна

Науковий керівник:
Логвіна Оксана Анатолівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Дідик Наталія Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
психології освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ВІРТУАЛЬНОГО ОБРАЗУ Я.....	6
1.1. Поняття образу Я в психології.....	6
1.2. Психологічні особливості віртуального образу Я та самопрезентації у віртуальній реальності	15
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІРТУАЛЬНОГО ОБРАЗУ Я.....	29
2.1. Методичне забезпечення дослідження психологічних особливостей віртуального образу Я	29
2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	33
2.3. Методичні рекомендації щодо формування цілісного, зрілого віртуального образу Я.....	49
Висновки до другого розділу.....	52
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дослідження проблеми віртуального образу Я особистості сьогодні є надзвичайно актуальним, з огляду на стрімкий розвиток віртуальних технологій, які все більше проникають в різні сфери діяльності людини. Роль останніх в житті окремого індивіда і всього суспільства настільки велика, що стає неможливим ігнорувати їх очевидну соціальну значимість (Кічук, 2024).

В наш час збільшуються можливості людини для використання комп'ютерних віртуальних технологій, з'являються технічні можливості поєднання їх з мережею Інтернет, а у віртуальному світі більшість людей проводить значну частину свого часу: працюють, навчаються, проводять on-line конференції і т.п. Важко уявити життя без інтернет-комунікації, соціальних мереж, віртуальної реальності людини, яка дає змогу кожному створити свій віртуальний образ Я та презентувати себе у тому чи іншому вигляді (Лелюк, 2024).

Віртуалізація різних сфер діяльності людини перетворюється на стрімкий безперервний процес, що значно випереджає накопичення теоретичних і практичних знань про сам феномен віртуальності. Тією мірою, як відбувається віртуалізація реального буття, відбувається і віртуалізація особистості, тому важливим і актуальним постає питання про вивчення психологічних особливостей віртуального образу Я особистості.

Науковими пошуками з проблеми образу Я та системи уявлень особистості про себе займалися В. С. Агеев, Р. Бернс, У. Джемс, І. С. Кон, М. Кун, В. Б. Ольшанський, А. В. Петровський, К. Роджерс, Дж. Тернер, М. Г. Ярошевський та ін. Вивченню особливостей віртуального образу Я, мотивації його побудови, самоконструювання суб'єктів реальності нового типу було присвячено цілу низку досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених: М. Бахтін, А. Демильханова, П. Келлі, М. Носов, І. Медведєва, Е. Прохоренко, Е. Рейд, О. Тихонов, В. Фріндте та ін. (Родіна, 2024).

Водночас, проблематика психологічних особливостей віртуального образу Я особистості залишається недостатньо дослідженою. Наявність суперечностей між потребою формування цілісного, зрілого віртуального образу Я суб'єктів віртуального простору та недостатністю розробленості даної проблематики зумовили вибір теми дослідження: «Психологічні особливості віртуального образу Я в юнацькому віці».

Об'єкт дослідження: віртуальний образ Я.

Предмет дослідження: психологічні особливості віртуального образу Я

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості віртуального образу Я особистості.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі **завдання:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми віртуального образу Я.
2. Експериментально дослідити психологічні особливості віртуального образу Я.
3. Розробити рекомендації щодо формування цілісного, зрілого віртуального образу Я.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано наступний комплекс теоретичних та експериментальних методів: *теоретичні:* аналіз, синтез, узагальнення, класифікація та систематизація сучасних наукових та емпіричних досліджень з проблеми віртуального образу Я; *емпіричні методи:* методика репертуарних решіток Дж. Келлі; інтерперсональна діагностика Т. Лірі; символічні завдання на виявлення «соціального Я» (Б. Лонг, Р. Зіллер, Р. Хендерсон); авторський опитувальник «Мій віртуальний образ Я».

Експериментальна база дослідження. У дослідженні приймали участь 60 осіб юнацького віку, які навчаються на 2, 3, 4 курсах Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Теоретичне значення дослідження:

- поглиблено і уточнено психологічні знання та уявлення про віртуальний образ Я;
- з'ясовано, що зануреність особистості у віртуальну реальність та простір мережових комунікацій зумовила появу додаткового аспекту образу Я – віртуального Я, яке значною мірою відрізняється від реального та ідеального образу Я;
- розроблено методичні рекомендації для осіб юнацького віку щодо формування цілісного, зрілого віртуального образу Я.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані практичними психологами при організації практичної та корекційної роботи з людьми, що знаходяться в постійній взаємодії з віртуальною реальністю, а також викладачами при розробці навчальних курсів з основ інформаційних технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати роботи обговорено на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність» (24 грудня 2024 рік, м. Житомир); X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (19 листопада 2024 р., м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. Камінська В.І. Психологічні особливості віртуального образу Я та самопрезентації у віртуальній реальності. *Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність*: матеріали VII Міжнародної наукової конференції, 24 грудня 2024 рік, м. Житомир, 2024. С. 41–44.

Структура і обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел з 62 найменувань, додатків. Основний зміст викладено на 61 сторінці комп'ютерного набору. Повний обсяг роботи 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

Отримані результати теоретико-емпіричного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Віртуалізація сучасного світу створила передумови для створення нового аспекту образу Я особистості – віртуального образу Я. Теоретико-методологічний аналіз досліджень з даної проблеми дозволив представити віртуальний образ Я, як додатковий аспект образу Я особистості. Віртуальний образ Я надає можливість людині у віртуальній мережі бути іншою, втілювати у віртуальній реальності свої бажання, експериментувати зі стилями поведінки, дізнаватися щось нове про себе та інших, відкривати в собі нові можливості. Також він допомагає людині реалізувати себе так, як не можна в реальному житті. У віртуальному світі особистість може бути тим, ким хоче, вона може показувати себе лише з того боку, з якого хоче, що додає впевненості в своїх силах, діях, думках. Віртуальний образ Я є одним із способів самовираження та самоствердження. Для створення віртуальних образів Я у кожної особистості є свої мотиви. Для деяких це можливість здаватися кращими, деякі ж навпаки створюють свій віртуальний образ Я гіршим ніж є реальний образ для задоволення агресивної, неприйнятної у суспільстві поведінки.

Віртуальний образ Я особистість створює власноруч, виходячи зі своїх поглядів на життя, на віртуальний етикет, на власні цінності та інтереси. Самопрезентація у віртуальній реальності надає можливість реалізувати свої бажання, стилі поведінки та типи ставлення до оточуючих, які особистість не може реалізувати у реальному житті.

2. В межах емпіричного дослідження встановлено, що особистості, у якої віртуальний образ Я лише частково відповідає реальному (саме це властиве більшості досліджуваних), характерні: середня самооцінка (адекватна самооцінка) (80 %), що дозволяє людині правильно співвідносити свої сили із завданнями різної складності і з вимогами суспільства, високий

ступінь індивідуалізації (60 %), вони не здатні приймати критику, вони не враховують думку інших, лише їх думка правильна, в більшості випадків це «людина групи», мають стійке соціальне Я (65 %), перед прийняттям рішення прагнуть до отримання великої кількості інформації.

Результати дослідження підтверджують, що особистість часто створює віртуальний образ Я, який не відповідає реальному образу Я. З даного дослідження нами було помічено, що з віком особистість має тенденцію до того, щоб свій віртуальний образ Я максимально наблизити до реального. Прикладом цього може служити порівняння студентів другого та четвертого курсів. Віртуальний образ Я не є тотожним реальному чи ідеальному образу Я. Він може бути повністю протилежним реальному образу Я, але може повністю відповідати йому.

3. Результати проведеного нами емпіричного вивчення віртуального образу Я осіб юнацького віку дозволили розробити ряд рекомендацій (на базі основних напрямків роботи з даною проблемою) для практичних психологів, які працюють з особистостями, віртуальний образ Я яких зовсім не співпадає з ідеальним чи реальним. Актуальним залишається детальне вивчення мотивів, чинників не відповідності віртуального образу Я реальному образу Я. Так як даний аспект проблеми мало вивчений, і це стане перспективою нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко І. Г. Психологічні особливості впливу копінг-стратегій на саморозвиток особистості юнацького віку. *Наукові записки національного університету Острозька академія*. Серія Психологія. 2018. Вип. 6. С. 4–8.
2. Атаханов Б. Специфічні комплекси, що детермінують кризові стани молоді юнацького віку. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 1(29). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1\(29\)-845-853](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-1(29)-845-853).
3. Бобро О., Фурман А. До проблеми визначення стресостійкості у осіб юнацького віку. *Молодий вчений*. 2021. № 3 (91). С. 189–192.
4. Васюк К. Особливості емоційної стійкості осіб юнацького віку з різним рівнем емоційної зрілості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2024. С. 38–46.
5. Віват Г. І. Мистецтво спілкування: навч. вид. Одеса: ВМВ, 2018. 208 с.
6. Волошина Н. В. Дослідження комунікативної компетентності осіб юнацького віку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Соціологія. Психологія. Педагогіка. 2002. Вип. 14. С. 38–40.
7. Волошин С., Чопик Л. Психологія віртуального спілкування: особливості формування міжособистісних стосунків у віртуальному просторі. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2023. № 11(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-1178-1187](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-1178-1187).
8. Волошок О., Прус С. Поведінкові прояви копінг-стратегій у осіб юнацького віку. *Молодий вчений*. 2021. № 1 (89). С. 146–151.
9. Гріньова О. М. Психологічні особливості авторського життєвого вибору в юнацькому віці. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Психологія. 2018. Т. 23. Вип. 1 (47). С. 43–51.
10. Гуменюк О. Є. Психологія я-концепції: монографія. Тернопіль:

Екон. думка, 2002. 186 с.

11. Каліщук С. М., Сергєєнкова О. П. Свідомість як процес і результат «співвіднесення Я зі світом». *Психологія третього тисячоліття: теорія, практика, експеримент*. 2021. С. 33–94.
12. Каськов І., Семірядченко Я. Вплив карантинних умов на переживання у осіб юнацького віку. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. С. 50–55.
13. Кельнер С. С. Психологічні особливості формування особистісної цілісності в юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2020. 22 с.
14. Кічук А. В. Деякі аспекти проблеми резильєнтності особистості зрілого юнацького віку. *Journal of psychology research*. 2024. Т. 29, № 12. С. 26–32. URL: <https://doi.org/10.15421/102904>.
15. Кленіна К. Психологічні змістові особливості взаємозв'язку перфекціонізму та почуття самотності осіб юнацького віку. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 3(50). Т2. С. 82–92.
16. Климнюк В. Є. Віртуальна реальність в освітньому процесі. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. № 2(56). С. 207–212.
17. Козинець І. І. Особливості віртуального спілкування. *Bulletin of alfred nobel university. Series Pedagogy and psychology*. Київ, 2016. № 12. С. 71–75.
18. Коломієць М. В. Психологічні особливості самоприйняття в юнацькому віці. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. 2010. С. 98–102.
19. Коляда Н., Гуйван К. Особливості его-станів у осіб юнацького віку з різним рівнем співзалежності. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2022. № 1 (19). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1\(19\)-425-432](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1(19)-425-432).
20. Коркос Я. О. Когнітивні викривлення у свідомості особистості.

Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-1>.

21. Короход Я. Д. Психологічні чинники прийняття рішень. *Psychological journal*. 2020. Т. 6, iss. 3 (35). С. 164–172.

22. Кулешова О. В., Міхєєва Л. В. Інтернет-залежність осіб юнацького віку: аналіз, шляхи подолання. *Дніпровський науковий часопис публічного управління психології права*. 2022. № 4. С. 95–100.

23. Курова А. Психологія спілкування. *Нац. ун-т Од. юрид. акад.*, 2020. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.13107>.

24. Левковська Л. Психологічні чинники виникнення тривожності у осіб юнацького віку. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 57–60.

25. Лелюк А. С. Особливості самоактуалізації особистості юнацького віку в умовах цифровізації. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір: матер. IV міжнар. наук.-практ. конф.* 2024. С. 100–104. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.28030>.

26. Магдисюк Л., Ізмаїлов Р., Сакуляк В. Психологічні особливості прояву та види самотності у юнацькому віці в період війни. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 7(35). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-1074-1082](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-1074-1082).

27. Марчук С. Емпіричне дослідження особливостей перфекціонізму осіб юнацького віку. *Psychology travelogs*. 2023. № 3. С. 154–166.

28. Мельничук І., Близнюкова О. Психологічні особливості кризи духовного розвитку в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2021. № 2(55). С. 72–82.

29. Мищишин М., Чемеринська Д., Синичич Я. Психологічні особливості взаємозв'язку перфекціонізму та прокрастинації у студентської молоді. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ, 2022. С. 72–78.

30. Молчанова О. М. Вплив емоційних переживань на розвиток совісті особистості юнацького віку. *Практична психологія та соціальна*

робота. Київ, 2011. № 7 (148). С. 55–58.

31. Наконечна М. Психологічні особливості інтерсуб'єктної взаємодії в юнацькому віці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. 2022. С. 60–71.

32. Новик Л. Вплив психологічних чинників на процес соціалізації особистості юнацького віку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 6. С. 42–44.

33. Ороховська Л. А. Інтернет та віртуальна реальність. *Вісник національного авіаційного університету*. Філософія. Культурологія. 2014. № 1 (19). С. 40–44.

34. Павлова О. В. Соціально-психологічні особливості спотворення інформації для здобуття соціального схвалення в юнацькому віці. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: психологічні науки. 2012. Вип. 103, т. 2. С. 48–52.

35. Праченко О. Психологічні особливості прояву гендерної толерантності в юнацькому віці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. 2020. С. 101–110.

36. Родіна Ю. Д., Павлов В. Г. Місце «Я-духовної» структури особистості у формуванні самосвідомості. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. Київ, 2024. С. 223–227.

37. Романенко О. В. Психологічні особливості щастя в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. Київ, 2021. № 2. Вип. 55. С. 83–92.

38. Ряснянська А. С. Особливості формування самосвідомості інтернет-залежних осіб юнацького віку. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. 2024. С. 159–161.

39. Сидоришина М. В. Психологічні особливості агресивної поведінки у юнацькому віці : *Практична психологія та соціальна робота*. Київ, 2016. № 9 (158). С. 65–78.

40. Старинська О. Особливості становлення соціального інтелекту особистості пізнього юнацького віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Київ, 2019. Т. 12, № 8(53). С. 86–97.
41. Стеценко А., Невзгляд Л. Вплив дитячої травми на «образ Я» особистості раннього юнацького віку. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 11(45). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11\(45\)-1630-1642](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11(45)-1630-1642).
42. Теслик Н. М., Солдатенко А. В. Експериментальне дослідження схильності до ризику та самооцінки осіб юнацького віку. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ, 2021. Т. 57, № 4. С. 111–118.
43. Федоренко А. Ф., Сидоренко О. Б. Психологічні особливості прояву агресивності та її змістовне наповнення в юнацькому віці. *Pedagogy and psychology in the modern world: the art of teaching and learning*. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-7>.
44. Федорук А. В. Психологічні особливості формування конформізму-нонконформізму в юнацькому віці. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. Київ, 2024. С. 189–191.
45. Філоненко Ю. Психологічні особливості тривожності в юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. Київ, 2022. С. 86–94.
46. Фурман А. В. Психологія я-концепції: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Львів: Новий Світ-2000, 2006. 360 с.
47. Чайка І. Віртуальна реальність та віртуалізація реальності. *Схід*. 2010. № 3 (103). Харків, С. 101–104.
48. Чернухіна Ю. В. Психологічні особливості становлення особистісної ідентичності в юнацькому віці. *Практична психологія та соціальна робота*. Київ, 2009. № 7 (148). С. 55–58.
49. Чухрій І. В. Психологічні особливості емоційних переживань осіб юнацького віку. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: психологія. Ужгород, 2023. № 6. С. 54–58.

50. Шевченко М. А. Психологічні особливості формування фізичного образу Я у підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. Київ, 2011. № 9. С. 89–95.

51. Шеремет Н. Психологічні особливості формування образу я в соціальних мережах. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*. Київ, 2024. № 14. Вип. 1. С. 105–112.

52. Шеремет Н. Психологічні особливості формування образу я в соціальних мережах. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*. Київ, 2024. № 16. Вип. 4. С. 125–137.

53. Щербатюк В., Бочаріна Н. Соціально-психологічні чинники переживання самотності особистістю юнацького віку. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10(44). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10\(44\)-1121-1132](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-1121-1132).

54. Bilous R., Bielova A. Psychological features of social intelligence in adolescence. *Science and education*. 2016. Vol. 20, no. 7. P. 11–15.

55. Grinova O. Psychological features of personality's value orientation development in elder youth age. *Scientific notes of ostroh academy national university: psychology series*. 2018. Vol. 1, no. 6. P. 9–13.

56. Hutsuliak O. P. Psychological specifics of professional self-definition of the disabled people in young age. *Scientific notes of ostroh academy national university: psychology series*. 2021. Vol. 1, no. 13. P. 53–57.

57. Kolomiiets L., Stepova A. Психологічні особливості самоактуалізації осіб юнацького віку з різним рівнем стресостійкості. *Psychological journal*. 2017. Т. 7, № 3. С. 70–81.

58. Rubanets O. Когнітивна комунікація. *Multiversum. Philosophical almanac*. 2018. № 5-6. С. 87–99.

59. Svitna K. Psychological peculiarities of decentralization in adolescence. *Scientific bulletin of kherson state university. series psychological sciences*. 2019. No. 3. P. 65–73.

60. Vasilets N. M. Features of the empirical study of «virtual-I» as a way of self-presentation of senior pupils in the virtual space. *Psychology: theory and practice*. 2018. No. 2(2). P. 33–40.

61. Yablonska M. Psychology of conflict between structures of «myself-concepts»: the theoretical and practical aspects of study. *Scientific bulletin of kherson state university. series psychological sciences*. 2019. No. 4. P. 117–123.